

LA CIUTAT DELS POLÍGONS

Un itinerari pel Besòs

Baró de Viver →

MUHBA
MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA

LA CIUTAT, DELS POLÍGONS

Un itinerari pel Besòs

Aquest recorregut mostra la importància dels polígons d'habitatges en el creixement de Barcelona durant la segona meitat del segle passat. No únicament per l'impacte que va representar el nombre d'habitatges afegits a la ciutat; també per l'aparició d'un nou tipus edificatori —el bloc aïllat— i una nova manera d'entendre els espais públics. L'àrea del Besòs fou un dels àmbits urbans que va experimentar aquest canvi de forma privilegiada.

L'itinerari que presentem no és exhaustiu; recull una selecció dels polígons d'habitatges més representatius dels diferents moments de la seva evolució, en un recorregut que transcorre des de l'emplaçament del MUHBA Bon Pastor, un dels primers polígons vora el Besòs, fins a la nau de MUHBA Oliva Artés. Si aquest recorregut es combina amb el del llibret *Pere IV. Passatge major del Poblenou*, de la mateixa col·lecció, es poden comparar les formes urbanes de les perifèries velles i noves al llevant de Barcelona.

Ajuntament
de Barcelona

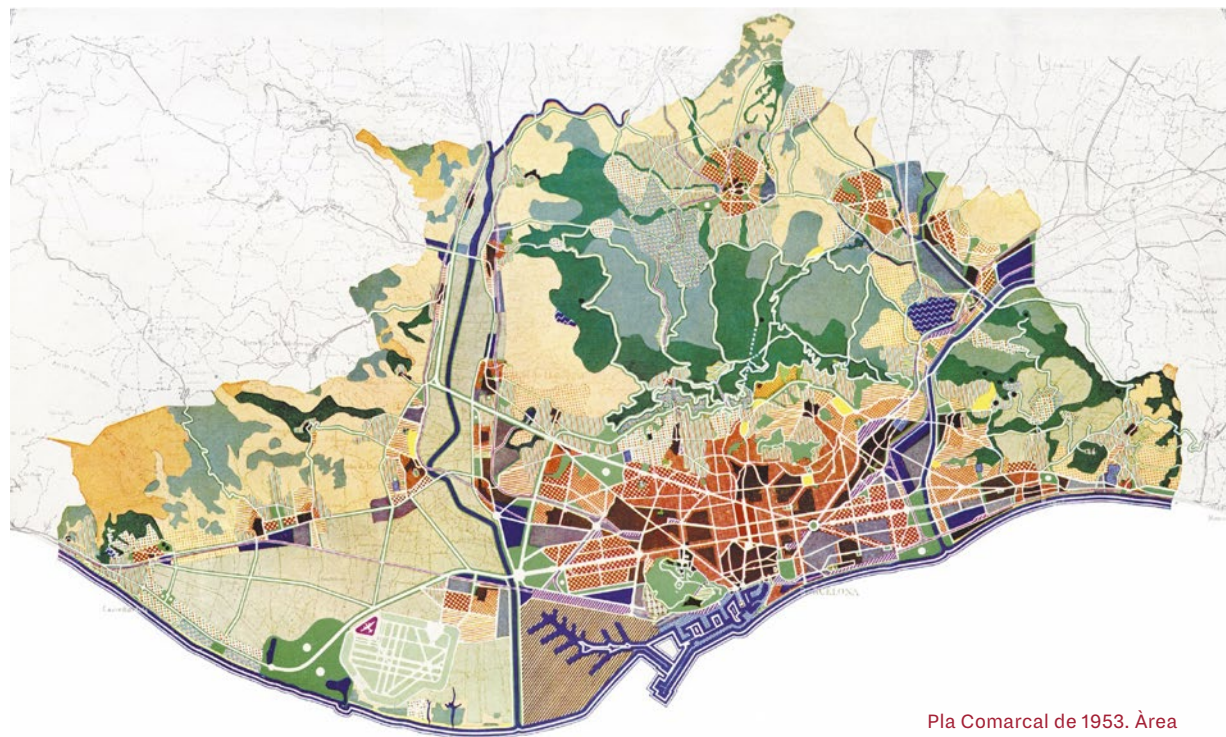
Introducció

Els polígons d'habitatges de la segona meitat del segle passat han deixat un paisatge inconfusible a Barcelona. No podia ser altrament si atenem a la grandària dels elements, a la seva situació perifèrica —en espais que, en aquell moment, es mantenien encara verges i rodejats de camps— i a l'impacte visual dels blocs i torres —un tipus d'edificació que s'havia experimentat poc a la Barcelona d'aleshores. La construcció dels polígons d'habitatges va comportar, doncs, l'aparició sobtada de barris nous, diferents dels que s'havien anat formant a la perifèria de Barcelona des del segle XIX.

Aquesta aparició va propiciar de seguida una batalla dialèctica entre els components nous i els vells. Per contraposició, els polígons nous, com Sant Ildefons respecte de Cornellà, la Guineueta respecte de Verdum o de Prosperitat, Bellvitge respecte del centre antic de l'Hospitalet, o Sant Martí respecte del Clot, no únicament contrastaven físicament amb la ciutat existent, sinó que també acollien residents nous —molt sovint fruit de la immigració— amb característiques pròpies, que diferien de la població més arrelada, més tradicional i més envellida dels antics teixits urbans vuitcentistes. Això no obstant, els darrers també havien d'experimentar ben aviat una forta densificació urbana i una important transformació social.

Aquell contrast va ser positiu, perquè va posar en contacte dos mons. Des del punt de vista urbanístic, es va trigar molt a trobar una sutura entre tots dos teixits, i encara ara és un procés inacabat, però la transició ha estat interessant en la mesura que ha obert continuïtats urbanes i ha facilitat l'intercanvi en l'ús dels espais i dels equipaments. Des del punt de vista social, encara va ser més fructífer, ja que va facilitar —amb poques excepcions— el diàleg i la integració de comunitats d'origens, cultures i interessos diferents.

La gran àrea d'expansió de la Barcelona dels anys cinquanta i seixanta que analitzem, i anomenada oficialment la *zona de Levante* (per contraposició a la *zona de Poniente* prevista pel Pla Comarcal de 1953 a la part alta de la Diagonal), era una «esquena urbana», separada de l'Eixample pels ferrocarrils, on els camps de conreu alternaven amb les antigues fàbriques de

Pla Comarcal de 1953. Àrea Metropolitana de Barcelona

tints, i accessible únicament pel camí vell de la Verneda —o pel carrer Pere IV, l'antiga carretera de França. Va caldre obrir el carrer de Guipúscoa, en 1957, perquè estigués ben comunicada amb el centre i crear-hi un eix urbà de suport. A partir d'aquesta data, els polígons d'habitatges van ocupar ràpidament tots els espais al voltant de la via nova i més enllà.

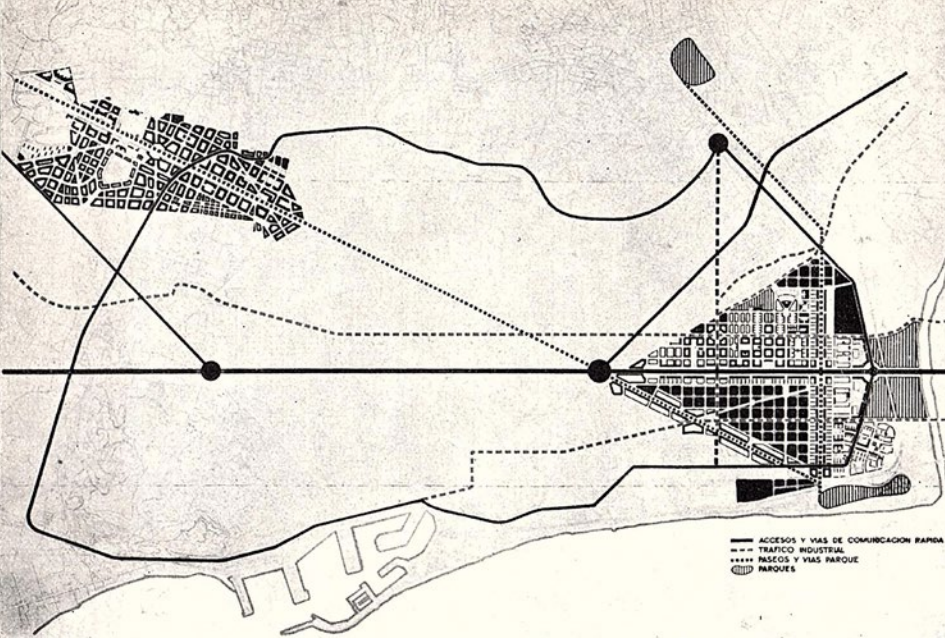
El pla parcial de la *zona de Levante*, aprovat l'any 1955, es va concretar després en dos plans parcials independents: la zona de Llevant nord i la zona de Llevant sud, dividits per la

prolongació de la Gran Via (la futura autopista de Mataró). La zona nord va concentrar la majoria de polígons d'habitatges, i va configurar un gran sector residencial sobre l'eix del carrer de Guipúscoa, mentre que la zona sud va agrupar les indústries que hi havia, amb una

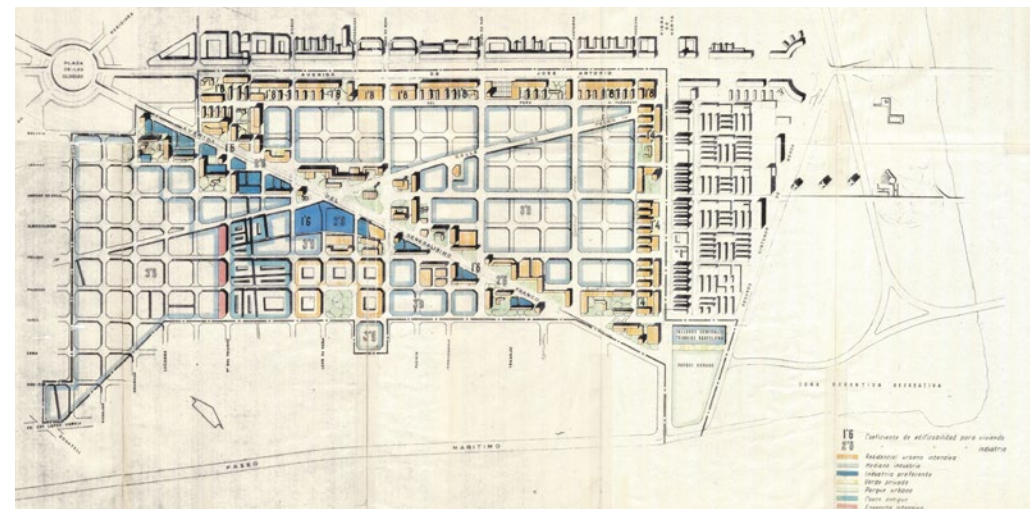
Noms i sigles de la institució municipal de l'habitage:

PHB (Patronato de la Habitación de Barcelona, 1927-1941); IMV (Instituto Municipal de la Vivienda, 1945-1956); PMV (Patronato Municipal de la Vivienda, 1956-1978); PMH (Patronat Municipal de l'Habitatge, 1978-2018); ara, IMHAB (Institut Municipal de l'Habitatge i Rehabilitació de Barcelona).

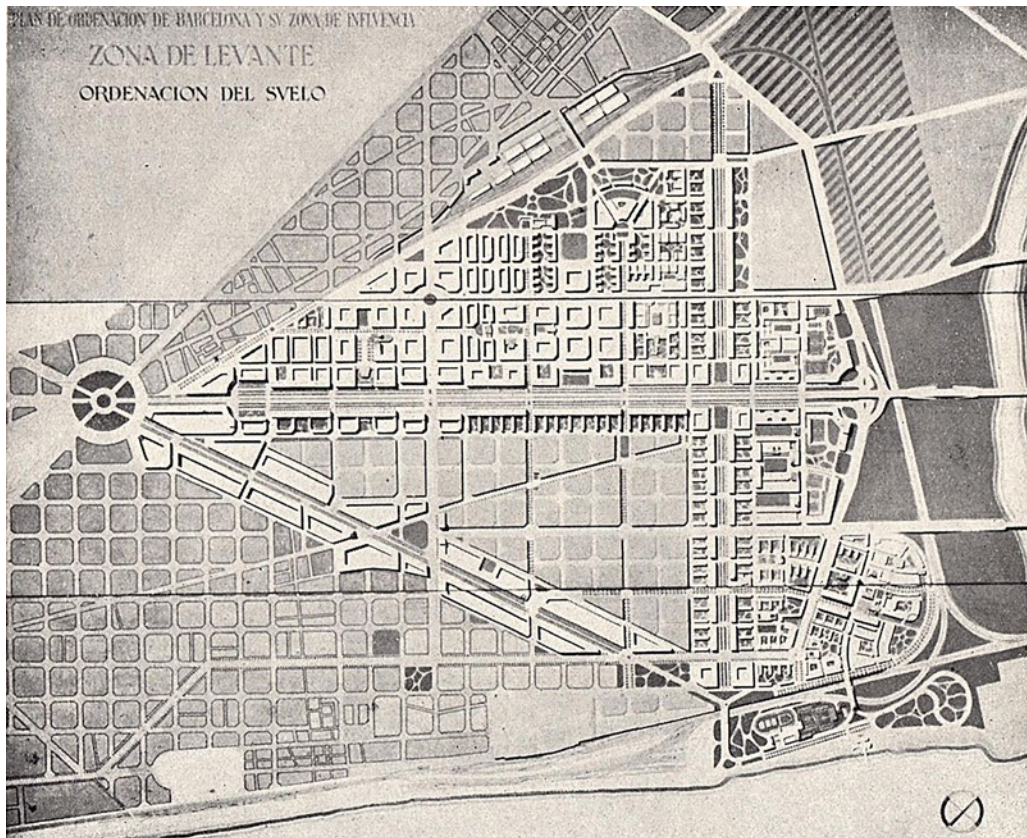
Altres promotors esmentats: OSH (Obra Sindical del Hogar) i CU (Comisión de Urbanismo de Barcelona).

Esquema de les dues principals zones d'intervenció (Ponent i Llevant), i detall de l'Ordenació del sòl general de la zona de Llevant. Amador Ferrer

Plànols del Plan parcial de Ordenación de la zona de Levante, sector nord i sud, 1955. Urbanisme Ajuntament de Barcelona

reorganització dels sectors industrials, però també va estructurar dos eixos principals: la prolongació de la Diagonal i la de la rambla de Prim —sobre l'eix de la riera d'Horta—, un espai on es van construir més tard els polígons del Besòs i la Mina.

Els polígons nous que es van incloure en aquest itinerari sumaven més de 25.000 habitatges: una mostra reveladora del que va ser l'operació *desarrollista* del moment: la inversió dels capitals acumulats durant la postguerra en el sector immobiliari, amb una primera embranzida des del sector públic, va significar l'inici de la generalització de l'habitatge en propietat, amb efectes profunds sobre la societat i la història posterior de la ciutat.

I Bon Pastor

Aquell grup primigeni de cases barates de 1929 anomenat «Milans del Bosch» s'havia pensat al començament com una actuació provisional; tanmateix, va tenir una vida llarga, durant la qual s'hi va anar enfortint de manera evident la identitat urbana i social. La mateixa estructura del barri, amb la plaça central, el grup escolar, el mercat i altres equipaments que s'hi van afegir més tard, va ajudar, sens dubte, a conformar aquesta identitat; però va ser, sobretot, la disposició de les cases unifamiliars en filera, directament abocades al carrer, l'element que més va propiciar les relacions entre els veïns, i que va derivar en un moviment associacionista i una activitat social i política propis. La immediatesa dels espais, quasi sense transició, que configuraven el carrer i les cases—i que també trobem als carrers d'altres barris de la ciutat—, ha estat el factor determinant de la vida social al barri.

↖ Cases barates del Bon Pastor, s/d.
Autor desconegut. IMHAB

↑ Cases barates del Bon Pastor, 1985. Foto:
Mariano Velasco. IMHAB

↓ Plànol d'urbanització del grup de cases barates
«Milans del Bosch», avui Bon Pastor. 1929

CONSTRUCCIÓ: 1929

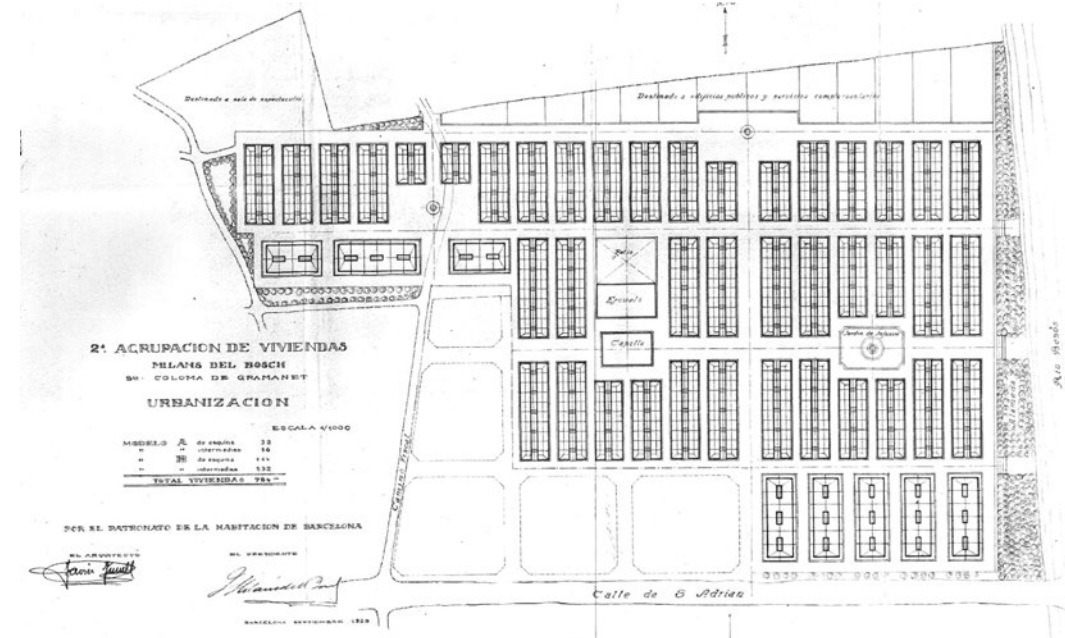
PROMOTOR: PHB

SUPERFÍCIE: 10,9 ha

HABITATGES: 781

Cases al carrer de Barnola

Fotografies d'àlbums
familiars del Bon Pastor
de les dècades dels
cinquanta i seixanta.
Família Teresa
Bullich-Fradera i família
Amparo Asensio

CONSTRUCCIÓ: 1963-1964
PROMOTOR: CU
SUPERFÍCIE: 3,1 ha
HABITATGES: 756

↑ Foto aèria, amb els blocs del nou polígon del Bon Pastor, al costat de les cases barates, 1964. TAF. IMHAB

← Foto d'un dels blocs nous al Bon Pastor, publicada a «El barrio del buen Pastor», *Cuadernos de arquitectura y urbanismo*, num. 61 (1965), pàg. 6

↙ Cases del carrer de Barnola, on s'ubicarà un equipament públicomunitari amb la seu del MUHBA Bon Pastor, en col·laboració amb les entitats i veïns del barri i amb el Districte de Sant Andreu. 2020. Foto: Mónica Martínez

L'addició posterior, en 1963, dels habitatges del Bon Pastor, que reforçava l'eix del carrer de Sant Adrià com a vincle principal amb la ciutat —amb Sant Andreu i el polígon industrial del Besòs, i després, gràcies a la passera de vianants, amb Santa Coloma— consolidava, de retruc, el barri de cases barates. Això va implicar que es construïssin equipaments nous i s'obrissin espais urbans que dialogaven amb els anteriors. A principis del segle XXI, a causa del deteriorament de moltes cases, es va produir un debat intens al barri entre intentar de recuperar-les o bé de substituir-les per pisos. La segona opció va guanyar el referèndum veïnal de 2003 i l'IMHAB, actualment, reconstrueix el barri en 5 fases; el 2021 se n'ha d'acabar la quarta.

↘ Els blocs nous del Bon Pastor en construcció, 2020. Foto: Mónica Martínez

↓ Edificis de nova construcció al Bon Pastor, 2021. Foto: Mónica Martínez

2 La Verneda - Via Trajana

És un barri penjant d'un fil, un barri als confins de la Barcelona del moment, al límit municipal mateix de Santa Coloma de Gramenet i aïllat de tot. I, malgrat això, un barri ple de vida, amb una forta articulació social, quasi com un poble, on tothom es coneix.

El polígon de la Verneda, segons Manuel de Solà Morales, «té una lògica impecable, que es reflecteix en cadascun dels seus espais, cap dels quals és gratuït. Desenvolupa una idea de ritme que és tan elemental com eficaç».

CONSTRUCCIÓ: 1951-1952
PROMOTOR: IMV
SUPERFÍCIE: 6,0 ha
HABITATGES: 656

← Vista aèria del polígon de la Verneda, 1953-1955. ANC

↗ ↘ Fotos del barri, s/d.
Autor desconegut. IMHAB/
Pep Parer

↓ Pati interior en un dels blocs. Foto: Amador Ferrer, 1992

L'aluminosi va condemnar els petits blocs de dues plantes, amb pati interior accessible des del carrer, units per dos itineraris de vianants que els travessaven, i va propiciar la desaparició total del barri. Es van enderrocar els blocs vells per donar pas a edificis moderns, amb més qualitat constructiva i un grau d'equipament superior, fet que va representar un salt qualitatiu evident per als residents, molts dels quals van restar al barri.

Amb tot, ens preguntem, encara, si aquests nous espais urbanitzats i edificis ben construïts afavoreixen les trobades de veïns, la sociabilitat i el sentit de pertinença a la comunitat.

← Enderrocs a la Via Trajana. Foto publicada a PRADAS, Rafael, *Via Trajana, més enllà de les fronteres*, Institut Català del Sòl, pàg. 141

Els blocs nous alineats davant la via del tren. Foto: Amador Ferrer, 2020

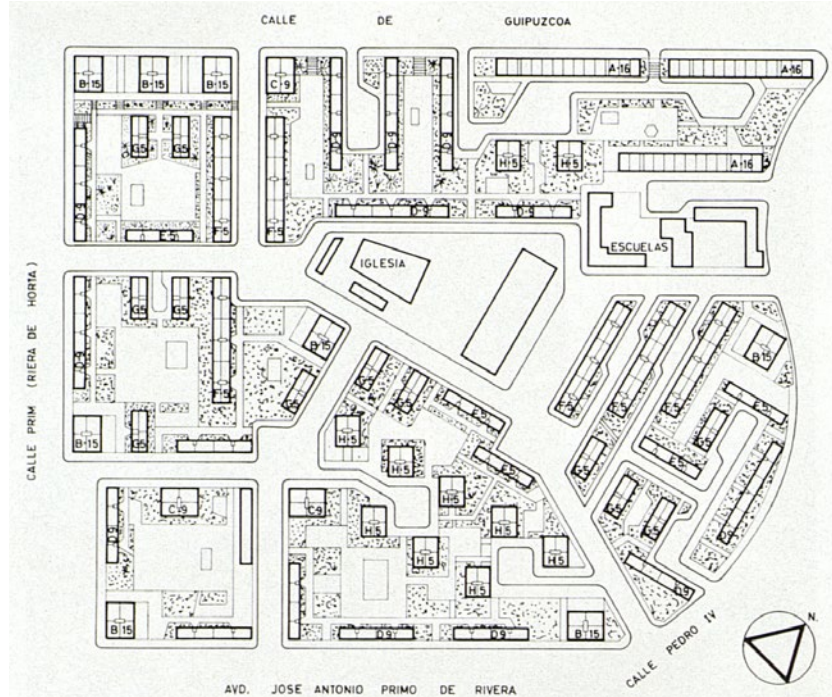
↘ Els blocs nous vistos des del pont del carrer de Santander

3 La Pau

La Pau (1963) és un dels polígons prototípics que va construir l'Obra Sindical del Hogar quan més activitat constructiva va desenvolupar, a mitjan anys seixanta del segle passat. L'ordenació dels blocs d'habitatges, de 5, 9, 15 i 16 plantes, al voltant dels equipaments situats al centre, no responia a un criteri clar, cosa que va provocar el fraccionament i la indefinició dels espais, avui contrarestada en part per l'arbrat i la vegetació. A l'escassa idoneïtat dels espais entre els blocs per destinar-los a l'ús social es van afegir, de bon començament, nombrosos problemes constructius i de manteniment, que el polígon ha mirat de superar de manera gradual, gràcies a la participació dels veïns.

Plànol de conjunt del polígon, publicat a LLORENS DURAN, J. I.; DÍAZ GÓMEZ, C.; ANGUITA DE CARALT, F.; LÓPEZ, F., «La OSH y la vivienda», *Cuadernos de arquitectura y urbanismo*, núm. 105 (1974), pàg. 63

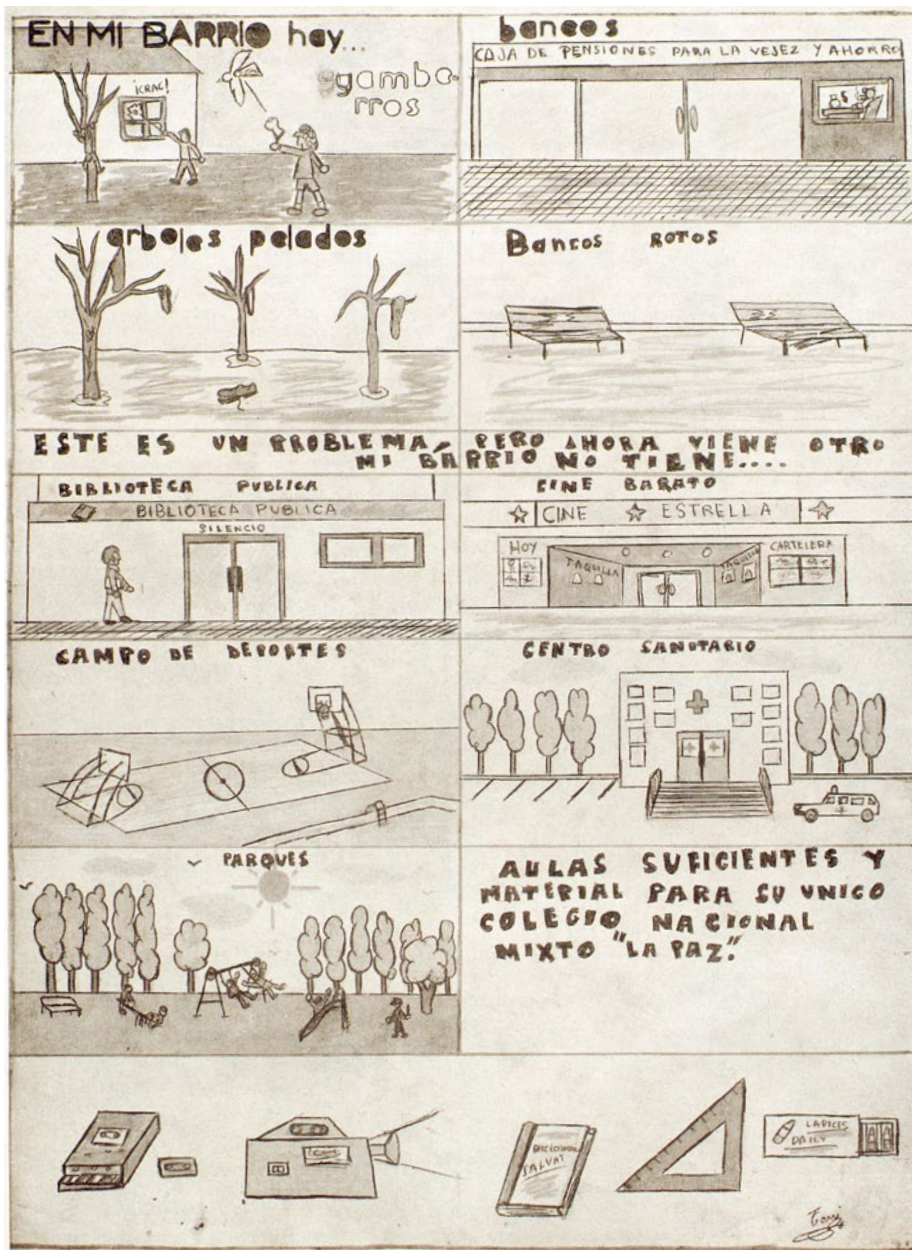

↑ Blocs a la plaça d'Artur Martorell

↓ Fotografia dels blocs acabats de construir, s/d. Autor desconegut. AMDSM

CONSTRUCCIÓ:	1963-1966
PROMOTOR:	OSH
SUPERFÍCIE:	16,0 ha
HABITATGES:	2.499

↑ Dibuix d'un alumne del Col·legi de La Pau, anys 70. Autor: José Antonio Bujalance, publicat a LLORENS DURAN, J. I.; DÍAZ GÓMEZ, C.; ANGUITA DE CARALT, F.; LÓPEZ, F., «La OSH y el usuario», *Cuadernos de arquitectura y urbanismo*, núm. 105 (1974), pàg. 80

→ Demolició d'un bloc del polígon afectat per aluminosi, 1995. Publicada a OLIVA VILÀ, M., *La Pau, Els Barris d'ADIGSA 53*, Generalitat de Catalunya, 1995, pàg. 83

Amb tot, la conversió posterior del carrer de Guipúscoa en una magnífica rambla, amb passeig central, carril bici, estacions de metro i parades d'autobús, ha propiciat l'aparició d'un eix comercial d'altíssima qualitat urbana, que ha tingut un efecte decisiu en la consolidació dels vincles amb els polígons de la rodalia i amb la ciutat en general, i també en la integració urbanística i social del barri. La rambla de Prim, al seu torn, adjacent al polígon i en sentit perpendicular a l'anterior, ha tingut un efecte complementari al de la rambla de Guipúscoa, amb característiques similars i un resultat en la qualitat urbanística equivalent.

Blocs a l'extrem de la rambla de Guipúscoa

↑ Rambla de Guipúscoa, 2020. Foto: Amador Ferrer

↓ Plaça de Conxita Badia, 2021. Foto: Mónica Martínez

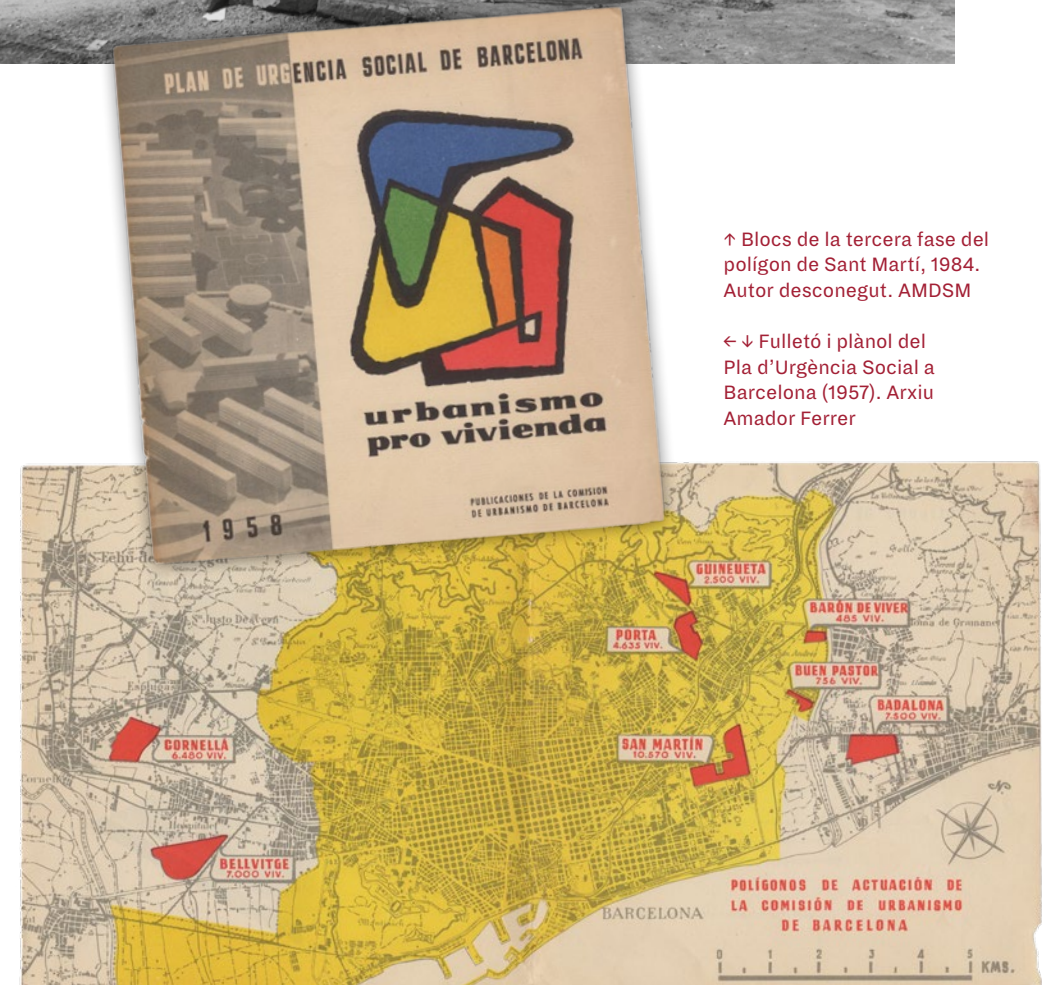

4 Sant Martí

El polígon Sant Martí correspon, en realitat, a la juxtaposició de tres grans operacions d'habitatge sobre l'eix del carrer —avui rambla— de Guipúscoa, promogudes per l'antiga Comissió d'Urbanisme i Serveis Comuns de Barcelona i altres municipis com una part de l'ambició Pla d'urgència social de Barcelona (1958), creat per la Llei d'urgència social de 1957, que va programar un total de 72.000 habitatges a l'àrea metropolitana de Barcelona. A Sant Martí es van construir més de 10.000 habitatges en tres fases successives, entre 1958 i 1970, seguint les directrius del pla parcial del Llevant nord, sobre l'eix del carrer de Guipúscoa, l'obertura del qual, el 1957, va desencadenar la transformació urbana de tot aquest extens sector.

Els blocs del carrer de Cantàbria,
vistos des del carrer de Josep Miret

CONSTRUCCIÓ:	1958-1970
PROMOTOR:	Diversos
SUPERFÍCIE:	56,5 ha
HABITATGES:	10.570

↑ Blocs de la tercera fase del polígon de Sant Martí, 1984.
Autor desconegut. AMDSM

← ↓ Fulletó i plànol del Pla d'Urgència Social a Barcelona (1957). Arxiu Amador Ferrer

L'adaptació relativa de la xarxa de carrers al Pla Cerdà, encara que incompleta, i especialment de la nova rambla de Guipúscoa, avui connectada amb el carrer d'Aragó, del qual és una prolongació que va superar la barrera del ferrocarril, va aportar estructura urbana i va fer accessible el transport públic al sector. Per tant, ara ja està plenament integrat a la ciutat. El salt qualitatiu que va representar convertir un carrer pensat només perquè hi circulessin els vehicles, amb una funció de carretera de pas i voreres minses per a una rambla urbana, en un lloc on actualment predominen els espais per als vianants, les cruïlles amb semàfors i les activitats a les plantes baixes, va ser un factor decisiu perquè el sector fes fortuna. Alguns altres projectes icònics, com la plaça de la Palmera, també han contribuït a aquest canvi.

Blocs a la rambla de Guipúscoa amb carrer de Cantàbria

↓ Sortida del Metro a la rambla de Guipúscoa, 2021. Foto: Mónica Martínez

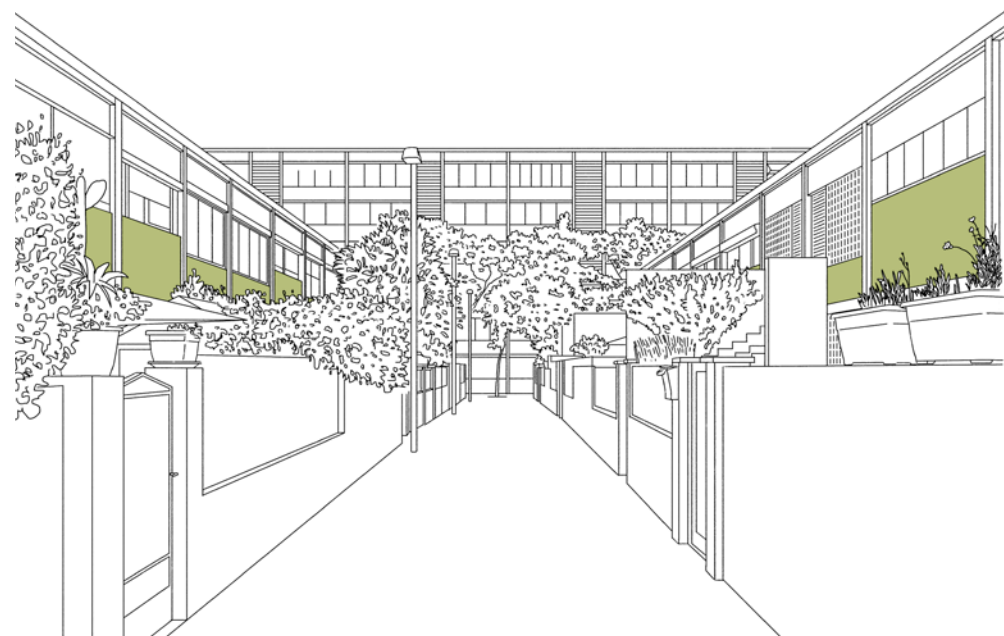

↑ Plaça de la Palmera, s/d. AMDSM

5 Sud-Oest Besòs

La incipient obertura política a partir del Pla d'Estabilització de 1959 va tenir una repercussió evident a Barcelona, especialment en el món de la cultura però també en va afectar l'arquitectura i l'urbanisme (amb el Congrés Internacional d'Urbanisme de 1957 i l'activitat cultural del Col·legi d'Arquitectes). El Patronat Municipal de l'Habitatge va organitzar visites a diversos països europeus i va mirar de recuperar l'ideari del Moviment Modern i l'acció del GATCPAC, que havia quedat estroncada amb la Guerra Civil. En aquest marc s'inscriu la promoció, cap al 1960, dels polígons de Montbau i Sud-oest del Besòs, que es van encarregar a l'equip dels aleshores joves arquitectes Subias, Giráldez i López Iñigo, representants d'una nova manera de fer.

↑ Cases adossades al carrer de Pere Joan

↙ Blocs residencials i àrees comercials i de serveis al carrer d'Alfons el Magnànim

CONSTRUCCIÓ:	1959-1965
PROMOTOR:	PMV
SUPERFÍCIE:	34,5 ha
HABITATGES:	4.823

↑ L'alcalde Josep Maria de Porcioles, acompanyat d'altres autoritats, visita els habitatges construïts al Polígon, 1960. Foto: Brangulí. AFB

← Foto aèria dels blocs de la primera fase del polígon, 1962. TAF Helicòpters, SA. ANC

El polígon Sud-oest del Besòs es va projectar amb la voluntat d'enllaçar amb els carrers del Pla Cerdà, encara a mig obrir en el sector del Poblenou, partint d'un mòdul que combinava edificacions de diversos tipus —torres, blocs lineals i cases unifamiliars arrencades— amb places petites i que integrava els diferents equipaments. La franja més densa, amb plantes baixes comercials, se situava al llarg de la riera d'Horta, que esdevindria després la rambla de Prim. Era un plantejament, juntament amb el polígon Montbau, que contrastava força amb el que l'Estat portava a terme alhora, i al costat mateix, al polígon de la Pau: l'Obra Sindical del Hogar.

Malgrat que el projecte urbanístic inicial era interessant, la construcció deficient i les mancances en la urbanització de carrers i places han acompanyat el polígon quasi des de l'inici. Si bé la urbanització ha progressat prou—amb paviments, enjardinament i il·luminació—, els defectes de la construcció, sobretot l'aparició d'aluminosi a les estructures, no han deixat de constituir una font de conflictes i reivindicacions, avui en vies de reconducció per l'Ajuntament de Barcelona a través del Pla de Barris. El procés d'inspecció, diagnosi i programació actual de reparacions i millores es podria reblar, però, amb algunes accions urbanístiques de més volada.

Protesta de veïns del barri del Sud-Oest Besòs per les condicions dels habitatges, 1976-1977. Foto: Pepe Encinas

↑ La rambla de Prim abans de ser urbanitzada, vista des del carrer de Pere IV, anys 80. Foto: Pepe Encinas

← Rambla de Prim, 1994. Foto: Pepe Encinas

↓ Botigues al carrer d'Alfons el Magnànim, 2021. Foto: Mónica Martínez

6 Maresme

El grup d'habitatges Maresme, d'iniciativa privada i coetani del polígon Sud-oest del Besòs, consisteix en realitat en un total d'onze blocs de doble crugia i amb vuit plantes d'alçària, que s'alineen com les peces del dominó entre la rambla de Prim i el carrer del Maresme, del qual pren el nom. La promoció no hi va incloure espais lliures o equipaments i es va limitar a construir-hi els blocs, amb la mínima urbanització necessària. La doble crugia, com a mecanisme per intensificar-ne la densitat, impedeix la ventilació encreuada dels habitatges. És un grup d'habitatges construït a l'ombra del Sud-oest del Besòs, que també s'ha beneficiat força de la proximitat amb la rambla de Prim.

<u>CONSTRUCCIÓ:</u>	<u>1958-1960</u>
<u>PROMOTOR:</u>	<u>Privat</u>
<u>SUPERFÍCIE:</u>	<u>4,5 ha</u>
<u>HABITATGES:</u>	<u>960</u>

Festa Major del barri del Maresme, 2016.
AVV Barri Maresme

Protesta de veïns del barri del Maresme a la plaça de Sant Jaume, contra la pujada del preu de l'aigua, 1995. AVV Barri Maresme

7 Cobasa

El grup d'habitatges Cobasa, també d'iniciativa privada, que va aparèixer una mica més tard que els anteriors, en 1963, concentra més de 2.000 habitatges en un espai relativament reduït.

Constitueix un apèndix del polígon del Sud-oest del Besòs, que es prolonga fins a la Gran Via (avui l'autopista), i acaba perfilant el nus viari amb un edifici de dotze plantes i doble crugia, el qual té una rèplica a l'altre costat de l'autopista. El polígon es projecta adoptant la directriu de la ronda de Sant Ramon de Penyafort, que entra en conflicte amb la del Sud-oest del Besòs, i deixa uns espais intermedis mal resolts. La urbanització de totes dues places, amb el centre Cultural Besòs i l'arbrat, salven en gran mesura l'espai públic. Travessant el carrer, hi trobem el poliesportiu, el camp de futbol i el parc del Besòs.

CONSTRUCCIÓ:	1963-1964
PROMOTOR:	Privat
SUPERFÍCIE:	13,0 ha
HABITATGES:	2.100

↑ Plaça del 25 d'octubre (Sant Adrià), 2021. Foto: Mónica Martínez

Blocs al carrer de Sant Ramon Penyafort

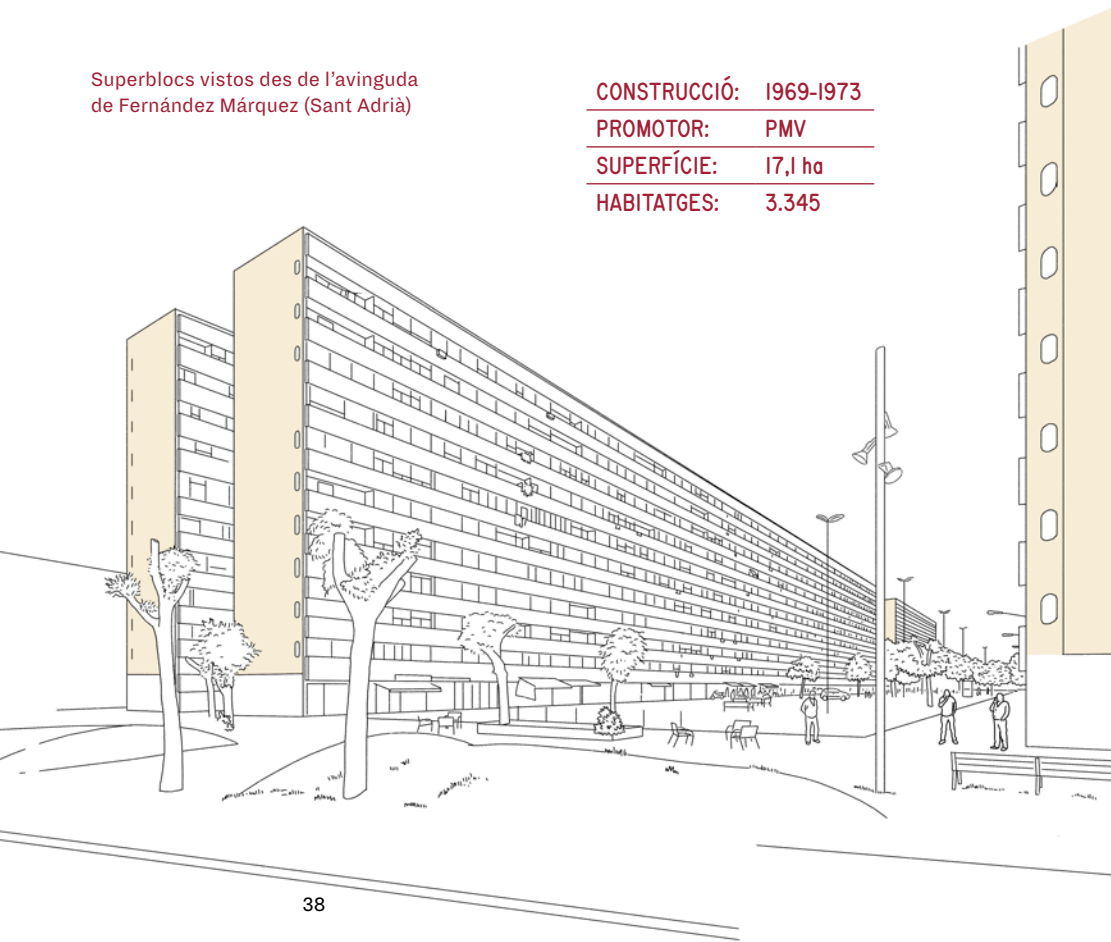

8 La Mina

La Mina és un polígon representatiu de les grans operacions de la dècada dels setanta, en què els blocs d'habitatges de grans dimensions no acaben de definir espais urbans a l'escala adequada i on, per la situació urbana més aïllada o complicada, les dificultats d'integració urbana i social són més notòries. El fet que la ronda del Litoral i el ferrocarril ocupin més de la meitat del perímetre, i que l'espai restant sigui ocupat pel parc del Besòs i la ronda de Sant Ramon de Penyafort —una via mancada de caràcter i pràcticament sense façana urbana—, defineixen un recinte bastant tancat, una situació que ha contribuït a la complexa problemàtica social que, en diferents moments i graus, el polígon ha suportat.

Superblocs vistos des de l'avinguda de Fernández Márquez (Sant Adrià)

CONSTRUCCIÓ:	1969-1973
PROMOTOR:	PMV
SUPERFÍCIE:	17,1 ha
HABITATGES:	3.345

↑ Foto aèria amb els blocs de la Mina en primer terme. Foto: *El Periódico* / Jordi Cotrina

↓ Nens jugant a futbol al barri de la Mina, 1986. Foto: Pepe Encinas

Hi ha hagut diverses iniciatives urbanístiques que han intentat de millorar la situació de la Mina i, sens dubte, hi han reeixit. El pla especial aprovat l'any 2007, que va propiciar l'obertura de la rambla de la Mina, la qual travessa el polígon des del parc del Besòs fins a la zona del Fòrum 2004, amb la voluntat de reproduir l'èxit de la rambla de Prim, ha tingut sens dubte un efecte molt positiu; li manca, però, la densitat de població, d'activitat comercial i urbana de la rambla de Prim. La construcció del campus universitari Diagonal-Besòs, a la franja sud del polígon és un altre encert, que ha d'atenuar la funció de barrera que té la ronda del Litoral i n'ha de reforçar la continuïtat fins al Fòrum a través de la rotonda final de Sant Ramon de Penyafort i el pas sota la ronda.

La rambla de la Mina i el carrer de Ponent, amb la Biblioteca Font de la Mina en primer terme

↑ Veïns discutint sobre maqueta el projecte de remodelació del barri, 2004. Foto: *La Vanguardia* / Inma Sáinz de Baranda

← Rambla de la Mina, 2021. Foto: Mónica Martínez

9 Diagonal Mar

Els blocs d'habitatges de Diagonal Mar situats per sobre de l'avinguda Diagonal —cal no confondre'ls amb el grup del mateix nom a l'altre costat i que és més recent— són de molt abans que s'obris l'avinguda el 1991. Van ser construïts en total 983 habitatges entre 1962 i 1974 per les cooperatives Montseny, Sagrat Cor i la Ribera, en edificis de fins a catorze plantes ordenats à *redent*, que formen una línia en ziga-zaga sobre la Diagonal, al costat del centre d'estudis Montseny i de la zona esportiva Joan Pujades. Quan finalment es va obrir la prolongació de l'avinguda Diagonal, els terrenys situats a la banda sud no es van edificar, i avui encara s'utilitzen com a aparcament informal.

↑ Habitatges de Diagonal Mar, 1988. Foto: Manolo Laguillo. Vegap

↓ Espai públic a l'avinguda Diagonal, davant dels blocs, 2021. Foto: Mónica Martínez

CONSTRUCCIÓ:	1962-1974
PROMOTOR:	Cooperatives
SUPERFÍCIE:	2,6 ha
HABITATGES:	983

Una de les places triangulars del conjunt, davant de l'avinguda Diagonal

La nova vida dels polígons

Els anys transcorreguts des de la irrupció dels polígons d'habitatges en el panorama urbanístic de la ciutat de Barcelona —més de seixanta, si prenem com a punt de partida el Pla d'urgència social de 1958—, permeten de valorar en conjunt la seva llarga evolució. En aquest llibret s'han seleccionat uns quants polígons agrupats al voltant d'un itinerari urbà —la Via dels Polígons— que ens transporten a l'antic delta del riu Besòs. Per a cadascun es mostren les imatges corresponents al moment de la seva construcció (el projecte inicial, el procés de construcció dels blocs, els interiors dels habitatges o les imatges de la vida social al barri), i les representacions de la situació actual (els projectes de reconstrucció o de renovació, els nous blocs d'habitatges, les rambles, places i jardins urbanitzats, els equipaments construïts o l'ús d'aquests espais pels residents).

Plaça de la Palmera (a sota), carrer d'Alfons el Magnànim (al mig) i rambla de Prim (a dalt), 2021. Fotos: Mónica Martínez

El contrast és formidable. Val a dir que la majoria de polígons d'habitatges han superat els greus dèficits inicials en matèria d'urbanització, transport públic, espais lliures i equipaments, en gran part gràcies a les reivindicacions continuades dels veïns, organitzats en associacions i representats, més tard, en els òrgans polítics dels barris i districtes municipals.

Els polígons han adquirit una nova vida urbana, han assolit un grau d'integració notable i, avui, ja es pot dir que formen part de la ciutat per dret propi. Aquesta apreciació de conjunt, però, no es pot aplicar a moltes situacions particulars, i no ha de fer oblidar què queda per fer, que és molt. No deixem de banda els conflictes socials que hi ha als polígons més apartats, amb algunes situacions ben difícils de resoldre (per exemple a la part nord de Ciutat Meridiana o en altres polígons metropolitans) que inclouen: escassetat d'aparcaments ordenats, manca d'ascensors, problemes de manteniment dels edificis i espais públics o deficiències constructives, en alguns casos amb problemes d'aluminosi.

Més encara, ara és un bon moment per endegar, juntament amb les reparacions i millores imprescindibles, algunes operacions d'abast estratègic, concebudes des d'una òptica urbana més general, amb capacitat per consolidar de forma definitiva els avenços dels darrers decennis.

Consell d'Edicions i Publicacions de l'Ajuntament de Barcelona: Jordi Martí Grau, Joan Subirats Humet, Marc Andreu Acebal, Gemma Arau Ceballos, Àgueda Bañón Pérez, Marta Clari Padrós, Núria Costa Galobart, Laura Pérez Castaño, Jordi Rabassa Massons, Joan Ramón Riera Alemany, Pilar Roca Viola, Edgar Rovira Sebastià i Anna Giralt Brunet.

Directora de Comunicació: Àgueda Bañón

Directora de Serveis Editorials: Núria Costa Galobart

Col·lecció MUHBA Llibrets de Sala

Direcció de la col·lecció: Joan Roca i Albert

Edició: Ajuntament de Barcelona. Institut de Cultura, MUHBA (Museu d'Història de Barcelona); Institut Municipal de l'Habitatge i Rehabilitació.

La ciutat dels polígons. Un itinerari pel Besòs

Autors: Amador Ferrer Aixalà (textos) i Andrea Manenti (dibuixos)

Coordinació MUHBA Bon Pastor: Carmen Cazalla

Documentació: Ana Shelly, Amador Ferrer Aixalà i Marta Delclós

Revisió general: Joan Roca i Albert

Disseny i maquetació: Andrea Manenti

Coordinació editorial: Mónica Martínez (Viureart)

Revisió lingüística: Addenda

Impressió: Uan-tu-tri, SL

Barcelona, febrer de 2021

© de l'edició: Ajuntament de Barcelona. Institut de Cultura, MUHBA (Museu d'Història de Barcelona); Institut Municipal de l'Habitatge i Rehabilitació de Barcelona

© dels textos: els autors

© de les imatges: ADIGSA, Arxiu Fotogràfic de Barcelona (AFB), Arxiu Incasòl, Arxiu Municipal del Districte de Sant Martí (AMDSM), Arxiu Nacional de Catalunya (ANC), Associació de veïnes i veïns del barri del Maresme (AVV Barri Maresme), Biblioteca del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, Institut Municipal de l'Habitatge i Rehabilitació de Barcelona (IMHAB), Família Amparo Asensio, Família Teresa Bullich-Fradera, Jordi Cotrina, Pepe Encinas, Amador Ferrer, Manolo Laguillo, Mónica Martínez, Immaculada Sáinz de Baranda

Imatge de coberta: Barri de La Verneda. Al fons, els blocs de la part alta del carrer Cantàbria, 1978. Foto: Colita. © Arxiu Colita Fotografia

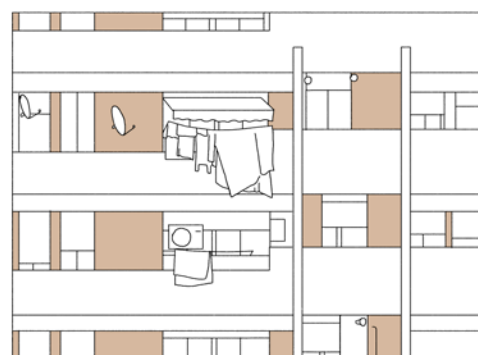
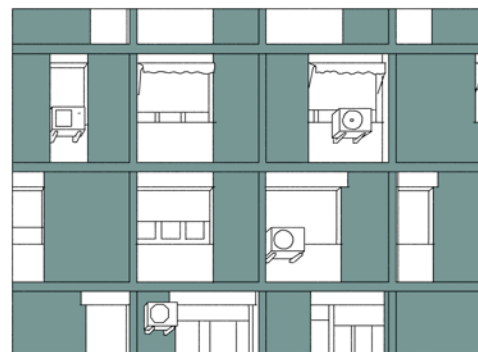
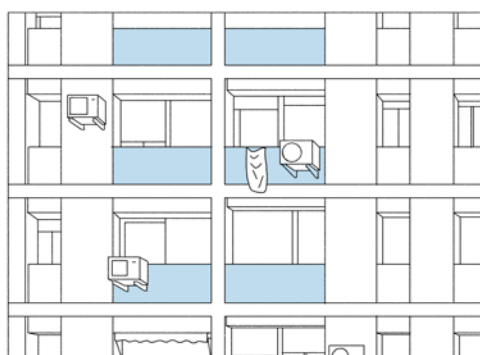
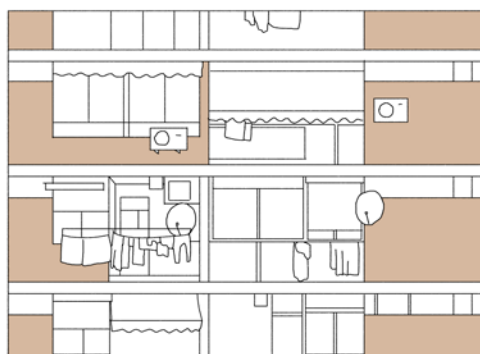
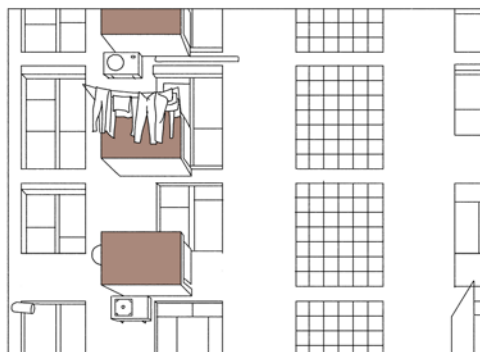
ISBN: 978-84-9156-317-4

DL: B 22718-2020

Aquesta obra ha estat possible gràcies a la col·laboració i el suport de l'Institut Municipal de l'Habitatge i Rehabilitació de Barcelona (IMHAB).

Institut Municipal de l'Habitatge i Rehabilitació

www.barcelona.cat/museuhistoria
www.barcelona.cat/barcelonallibres

MUHBA Llibrets de sala

- 1 Barraques. La ciutat informal
- 2 Barcelona connectada, ciutadans transnacionals
- 3 Barcelona i els Jocs Florals, 1859
- 4 Cerdà i Barcelona. La primera metròpoli, 1853-1897
- 5 Salomó ben Adret de Barcelona, 1235-1310
- 6 Ja tenim 600! La represa sense democràcia
- 7 La revolució de l'aigua a Barcelona
- 8 Murals sota la lupa. Les pintures de la capella de Sant Miquel
- 9 Indianes, 1736-1847. Els orígens de la Barcelona industrial
- 10 Barcelona, vint històries musicals
- 11 L'enginy de postguerra. Microcotxes de Barcelona
- 12 Alimentar la ciutat. El proveïment de Barcelona del segle XIII al segle XX
- 13 Música, Noucentisme, Barcelona
- 14 La bandera de Santa Eulàlia i la seva restauració
- 15 El món del 1714
- 16 Fabra & Coats fa museu
- 17 Monestirs urbans en temps de guerra
- 18 Música, guerra i pau a la Barcelona moderna i contemporània
- 19 La cartografia medieval i Barcelona
- 20 Barcelona a l'antiguitat tardana. El cristianisme, els visigots i la ciutat
- 21 Els jueus a la Barcelona medieval. MUHBA El Call
- 22 Hagadàs Barcelona. L'esplendor jueva del gòtic català
- 23 La casa Gralla. El periple d'un monument
- 24 Primers pagesos BCN. La gran innovació fa 7.500 anys
- 25 Imatges per creure. Catòlics i protestants a Europa i Barcelona, segles XVI-XVIII
- 26 La ferida d'Hipercor. Barcelona 1987
- 27 El port franc i la fàbrica de Barcelona
- 28 Pere IV. Passatge major del Poblenou
- 29 Crítica i restitució patrimonial en gastronomia
- 30 Barcelona capital mediterrània. La metamorfosi medieval, segles XIII-XV
- 31 La conquesta del litoral, del segle XX al segle XXI

El MUHBA té el suport del Cercle del Museu d'Història de Barcelona

MU·IBA

MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA

Aquesta obra ha estat possible amb el suport i la col·laboració de l'IMHAB

B Institut Municipal
de l'Habitatge
i Rehabilitació

La ciutat dels polígons. Un itinerari pel Besòs és part del projecte Habitar Barcelona, que el Museu d'Història de Barcelona impulsa a l'espai laboratori urbà de MUHBA Oliva Artés i al futur espai patrimonial de MUHBA Bon Pastor, resseguint l'eix patrimonial i museístic del Besòs que el museu treballa per configurar.

El projecte es desenvolupa en estreta col·laboració amb entitats ciutadanes i institucions acadèmiques, en contacte amb altres museus de ciutat i centres d'història urbana europeus. Té el suport del Pla de Barris, del Districte de Sant Andreu, del Districte de Sant Martí, de l'Institut Municipal de l'Habitatge i Rehabilitació de Barcelona i de la Regidoria de Memòria Democràtica.

**Ajuntament
de Barcelona**

